

DAĞLARCA'NIN ŞİİR EVRENİNDE

Ece Nur Akpınar

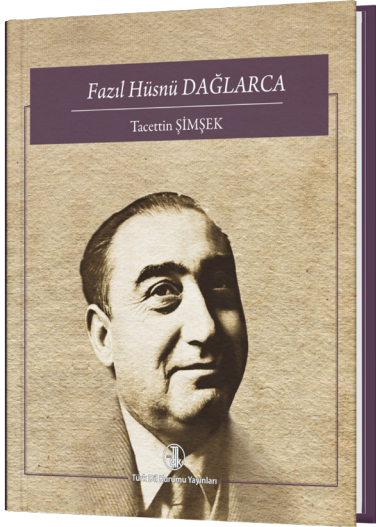
- Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin tümüyle kavranması ve tek bir kalıba sığdırılması en güç figürlerinin başında şüphesiz Fazıl Hüsni Dağlarca gelir. Yüz on altı kitap, otuz binden fazla şiir ve ucu bucağı tahayyül edilemeyen bir imge evreniyle Dağlarca; eleştirmen Ahmet Oktay'ın da işaret ettiği gibi bütünüyle çözümlenmesi hâlâ nihayete ermemiş bir sanatkârdır.

Tacettin Şimşek'in Türk Dil Kurumu Yayınları arasında "Türkçeye Emek Verenler Dizisi" kapsamında kaleme aldığı yeni eseri,¹ tam da bu noktada devreye giriyor. Eser; Dağlarca'nın devasa şiir kültürü, her seviyeden okur için anlamlandırmanın kapılarını aralayan rafine bir "anahtar" sunuyor.

Şimşek, eserinde kronolojik-biyografik inceleme geleneğinin betimleyici (deskriptif) hudutlarını aşarak şairin yaşam öyküsü, poetikası ve dil bilincini epistemolojik bir bütünlük içinde ele alan, dinamik bir yapı inşa eder. Eserin metodolojik özgünlüğü, şairin metinler arası düzlemdeki konumunu netleştirmek için, edebiyat kanonunun kurucu figürlerinin (Mehmet Kaplan, Yaşar Nabi, Attilâ İlhan vb.) tanıklıkları ile Dağlarca'nın otobiyografik mülakatlarını eşzamanlı (senkronik) okumayla ve tutarlı yorumlarla âdetâ bir yapbozun parçalarını birleştirir gibi bir araya getirmesinden kaynaklanır.

Tacettin Şimşek, çalışmasının özellikle biyografik katmanında edebiyat tarihçiliğinin sınırlarını aşarak rafine bir eleştiri yöntemi benimsemektedir. Berna Moran'ın literatürde "Anlatımcılık" kuramına bağlı olarak "Sanatçıya Dönük Eleştiri" alt başlığıyla kavramlaştırdığı yöntemi başarıyla işleten yazar, Dağlarca'nın çocukluk travmala-

¹ Tacettin Şimşek, *Fazıl Hüsni Dağlarca*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2025, 200 s.



rını, entelektüel aile efradını ve babasının ani vefatı ile sosyal tanıklıkları gibi ontolojik kırılma noktalarını düz birer yaşam öyküsü olarak aktarmaz. Aksine, şairin bireysel evrenindeki bu yaşam izlerini, ileride üreteceği kozmik ve trajik şiir dünyasının genetik şifreleri olarak okura sunar. Şairin hayatı ile metni arasında kurulan bu organik bağ, şiirin ardındaki yaratıcı öznenin saf bilincini ve mizaç yapısını bütünüyle görünür kılmaktadır.

Şimşek, Dağlarca'nın eserlerinden söz ederken eserin yazıldığı döneme de değinir. Bunu, okuyucuyu sıkmayacak şekilde ve akademik üsluptan sapmayarak yapar. Yazar, "tehir-i tahlil" yöntemi ile şairin hayatında iz bırakan bir olaydan

bahsederken olayın geçmişe uzanan köklerini derinlemesine deşmeden okuyucunun ana olaydan kopmasını engellemek amacıyla bu analizi daha doğru bir zamana erteler. Böylece dönemin sosyal izleklerine de tanıklık etmek mümkündür. Geçmişin ayrıntılarında kaybolmadan metnin kronolojik akışı korunur.

Yazar, Dağlarca'nın imge dünyasına da geniş yer verir. Bu imgeleri kategorize eder, açıklar ve örneklerle zenginleştirir. Kitabın "Dağlarca'nın Hayatı" başlığını taşıyan ilk bölümünde kökleri Erzurum'a uzanan, evinde Macar hocalardan keman dersleri alınan, ut seslerinin yükseldiği ve birden fazla yabancı dilin konuşulduğu entelektüel subay ailesinin, küçük Mehmet Fazıl'ın imge dünyasını nasıl mayaladığı gözler önüne serilir. Ağabeyine hediye edilen, Tevfik Fikret'in *Şermin*'i sebebiyle Fikret'i "ailenin bir ferdi" sanarak büyüyen, henüz çocukken annesine "Şair olacağım!" diye *Kur'an*'ı öperek yemin eden adanmış bir mizaç dokusu incelenir.

Aynı zamanda ilk bölümde "Dağlarca Şiir Ödülü" başlığı ile yer tutan kısım, dil bilincinin ve şairin mirasının edebiyat atmosferindeki yankısını göstermesi hususunda kıymet arz eder. Şimşek, şairin anısını ve Türkçe hassasiyetini yaşatan bu kurumsal ödülün vizyonuna değinerek ulu çınarın sesinin çağdaş Türk şiirinde nasıl karşılık bulmayı sürdürdüğünü saptar.

Eserin en hacimli kısmını oluşturan ikinci bölümde Şimşek, Dağlarca'yı Türk edebiyatında tek başına bir ekol hâline getiren "Şiir Düşüncesi", "Destan Şairliği" ve "Çocuk Şiirleri" üzerine yoğunlaşarak şairin "İmge Dünyasına İlişkin Bazı Tespitler"i ise kategorize etmek suretiyle arı duru bir üslupla açıklamaktadır. Şimşek, Dağlarca'nın estetik anlayışını ve poetikasını incelerken şairin

bireysel formülünü merkeze alır: “Duyarlık geleceğin bilincidir; bilinç, eski bir duyarlıktır.”

Mehmet Kaplan ve Yaşar Nabi gibi isimlerin tanıklıklarıyla, Dağlarca’nın Batı akım ve ekollerini taklit etmeksizin tamamen kendi saf kumaşından vücuda getirdiği özgün modernizm, bu bölümde teorik bir zemine oturtulur. Bölümün asıl can damarı ise epik damarın deşifre edildiği safhadır. Şimşek, Dağlarca’nın destanlarını birbirinden kopuk metinler olarak değil, insanlığın ilk evrelerinden (“Taş Devri”) başlayıp Anadolu’nun vatan kınına (“Malazgirt Ululaması”, “Çanakkale Destanı”, “Üç Şehitler Destanı”) uzanan bütüncül bir evren tasarımı olarak deşifre eder.

Burada Berna Moran’ın “Dış Dünyaya Dönük Eleştiri” ve “Yansıtma Kuramı” başlığı altında derlediği sanat-toplum bağı pratik bir karşılık bulur. Dağlarca’nın şairin “fildişi kule” tahayyülünü tamamıyla reddeden, yurdunun acısına ve bağımsızlığına karşı “sorumlu bir yurttaş” kimliğiyle var oluşu net bir biçimde vurgulanır. Daha da önemlisi yazar, Dağlarca’nın bu epik sesinin yerel sınırları nasıl aştığını belgeler. “Cezayir Türküsü”, “Vietnam Savaşımız” ve “Hiroşima” gibi emperyalizm karşıtı yapıtlar üzerinden, şairin tüm dünya mazlumlalarının ve evrensel barışın sesi oluşu, eserin edebiyat sosyolojisi boyutunu güçlendirir.

Çalışmanın edebiyat dünyası için ufuk açıcı bir diğer katmanı ise şairin “Çocuk Şiirleri”ne tahsis edilen kısmıdır. Şimşek, Türk edebiyatında genellikle yetişkinlere ve onların dünyasına yönelik olan veyahut didaktik prangalardan kurtulamayan çocuk şiirinin Dağlarca ile nasıl “çocuk merkezli” estetik bir devrime dönüştüğünü yetkinlikle ortaya koymaktadır. Yazar, bu özgün yapıyı şairin külliyatını tematik olarak parçalara ayırmak suretiyle derinleştirir. Şimşek, Dağlarca’nın çocukların göz hizasından yazdığı şiirlerinin ulusal bir duyarlılıkla nasıl işlenebildiğini yapısal analizlerle de okura aktarır.

Dağlarca’nın dil evrenine ayrılan bölüm, en teknik katmanı vücuda getirir. Tacettin Şimşek, şairin “*Türkçem benim ses bayrağım*” düsturunu sadece ideolojik bir söylem olarak bırakmaz. Onu yapısal ve bilimsel bir mercek tahlil eder. Yazar bu bölümde, Dağlarca’nın yerleşik dil bilgisi kurallarına (sentaks) nasıl bilinçli bir hâlde meydan okuduğunu, söz varlığı ve kelime kadrosu minvalinde belgeler. Şairin gerçekleştirdiği morfolojik sapmalar ve kelime ekleri ile kurduğu oyunlar aracılığıyla Türkçeyi kalıplarından nasıl sıyırdığı hususu çözümlenir. Dağlarca’nın dili yerleşik formlarından kopararak okurda yarattığı o estetik “yadsıma” hissi, Şimşek’in titiz ve sistemli metin analizleriyle görünür kılınır. Şairin halk ağzından arkaik unsurlara kadar uzanan zengin kelime kadrosu ile en soyut felsefi kavramları bile Türkçenin gücüyle “somut birer nesneye” evirme becerisinin okura sunulması, bu bölümün asıl başarısını oluşturmaktadır.

Yazar, Dağlarca gibi kuşatılması zor, yüz on altı kitaplık devasa külliyatı bulunan bir şairin eserlerini tek bir çatı altında toplayarak çalışmasına muazzam bir bibliyografik değer katmıştır. Şiir, oyun, düzyazı, seçki ve çeviri türündeki tüm yapıtların ilk baskı bilgilerini ve dizinini titizlikle sunan bu derleme, araştırmacılar için âdeta bir harita vazifesi görmektedir. Eserin son bölümünde Şimşek tarafından kaleme alınan, Dağlarca'nın Türk edebiyatındaki kıymetine değinen, Dağlarca'nın şair kimliğinin üç ana bir ara dönem olmak üzere dört döneme ayrılarak aydınlatıldığı, isabetli tespit ve çıkarımlara yer verilen "Sonuç" bölümüne tesadüf edilir. Şairin ilk dönemindeki saf şiir arayışlarından destan şairliğine, ardından çocuk ruhunun derinliğine ve nihayet dil sapmalarıyla örülü son evresine uzanan çizgiyi kronolojik bir bütünlükle taçlandıran yazar, şairin karmaşık görünen sanatsal evrimini berraklaştıran bir kılavuz niteliğindedir. Bu bölüm, yalnızca bir kitabın kapanışı değil, Dağlarca'nın tüm yapıtlarında birbirine organik bağlarla bağlı olan o büyük mekanizmanın ve bütüncül şiir evreninin bir panoramasıdır.

Tacettin Şimşek, hocası Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın akademik mirasına vefalı bir saygı duruşu niteliğinde olan çalışmasında, ağır jargondan uzak, edebiyat-severlerin de zevkle okuyabileceği duru bir üslup benimsemiştir. Kitabın sonuna yedirilen "Şiir Örnekleri" ile de taçlandırılan bu kapsamlı rehber, Türk şiirinin ulu çınarının evreninde kaybolmak istemeyen her okurun masasında bulundurması gereken bir başvuru kaynağıdır. Yazar, Dağlarca literatüründeki mühim bir boşluğu doldurarak gelecekteki araştırmacılar için kalıcı, ufuk açıcı ve zamanın ötesinde bir başvuru kaynağı armağan etmektedir.